

MARIUS FLOREA

CE SE ÎNTÂMPLĂ DUPĂ REVOLUȚIE?

Marius Florea

Babeș Bolyai University, Department of Philosophy, Faculty of History and Philosophy, Cluj-Napoca, Romania

Email: mariusflorea7777@yahoo.com

Rezumat: Termenul de „revoluție” își are originea în astronomie și desemnează o mișcare circulară care se încheie în punctul de pornire. Dacă păstrăm înțelegerea revoluției ca o încheiere a unui ciclu, și facem trecerea propusă de Berdiaev, de la timpul cosmic la cel istoric și apoi la cel existențial, putem descoperi într-adevăr ce se întâmplă după o revoluție și cu ce rămânem din aceasta. Percepția strict istorică a temporalității ne limitează în a vedea doar eșecul imediat al revoluției, însă în plan existențial, aceasta afirmă niște drepturi și idei care compun demnitatea umană, care după Camus poate fi păstrată numai prin revoltă. Apariția ideilor în plan istoric prin revoluție poate fi imaginată cu ușurință dacă gravitatea are ca punct central utopia, adică un spațiu ideal dinafara istoriei. Adevăratul scop al revoluției este de a crea un nod în temporalitate, care ne propulsează dintr-un plan al existenței în altul, printr-un *Aufheben* ce pune istoria în mișcare pe axa verticală a modelului spiralei propus de Hegel. Revoluția, fiind o eternă reîntoarcere, obține deci desăvârșirea nihilismului care îi dă naștere de la început.

Cuvinte cheie: nihilism, revoltă, anarhism, mișcarea de revoluție, timp existențial, utopie

WHAT HAPPENS AFTER REVOLUTION?

Abstract: The term of “revolution” has its origins in astronomy and describes a circular movement which ends in the same spot from which it started. If we understand the concept of revolution as the end of a cycle, and proposed by Berdiaev, from the cosmic time to the historical time, and then to the existential one, we can discover what actually happens after a revolution and what we are left with from it.

Revista de Filosofie Aplicată, vol. 3, issue 4 (Spring 2020): 21-41.

ISSN 2668-0009; ISSN-L 2668-0009 © SACRI

The historical perception of temporality limits ourselves in seeing only the immediate failure of the revolution, but in the existential plane, it affirms some rights and ideas which compose human dignity, which as Camus suggests, can only be kept through revolt. The apparition of ideas in the historical plane through revolution can be easily imagined if the gravitation has as a central point the utopia, an ideal space outside of history. The true purpose of revolution is to create a loop in time which takes us to a different plane of existence, through an *Aufheben* that moves history on the vertical axis of the spiral model that Hegel proposes. Revolution, because it is an eternal return, obtains in this way the consummation of the same nihilism which it gives birth to.

Keywords: nihilism, revolt, anarchism, revolution movement, existential time, utopia

1. Introduction

Momentul imediat de după revoluție este cel mai problematic pentru orice gânditor politic sau filosof din zilele noastre. Filosofii secolului trecut au elaborat *critici* ale sistemului capitalist, *programe* de revoluție și *utopii* care să descrie viitorul îndepărtat. Toate acestea au fost gândite în detaliu, de la cum să organizezi oamenii în vederea unui scop comun până în punctul preluării puterii și pe urmă cum să institui un sistem perfect în care fericirea tuturor să fie asigurată. *Critica* a fost utilă în sensul că a arătat neajunsurile sistemului capitalist și cum acesta creează inegalități economice în rândul populației. *Programele* au reușit, revoluționari de stânga precum Marx sau Bakunin au construit mișcări politice ample, alții ca Lenin chiar au preluat puterea, însă momentul revoluționar distructiv a creat un vid care nu a mai fost umplut cu nimic, lucru ce a dus la eșecul stângii. Nu s-a mai ajuns la *utopie* niciodată, aceasta devenind doar un vis foarte îndepărtat sau o fantasmă puțin plauzibilă.

Slavoj Žižek a lansat de mai multe ori o întrebare care indică exact acest impas în care se află stânga actuală, și cum se reflectă el la infinit în cultura pop prin diverse povești similare cu final identic. Am putea vorbi aici despre ceva simptomatic, o întoarcere a unei revoluții refulate care pentru că nu se poate manifesta în real, se manifestă în imaginar. El se întreabă de ce există atâtea producții, cum ar fi *V for Vendetta*, *Fight Club* sau *Joker*, care prezintă evenimentele dinaintea unei revolte de succes, ce reușește să dărâme tirania și să mobilizeze oamenii, dar nu și ce se întâmplă după momentul revoluției. Totuși, el consideră parcursul unui revoluționar ca Lenin demn de analizat chiar și în ziua de azi, și cu toate că recunoaște momentul posterior revoluției unul rămas încă fără soluție, oferă o cale alternativă pentru gândirea revoluționară de astăzi. Simpla critică a status-quo-ului și incitarea la revoltă nu ajunge, spune Žižek, dezamăgit complet de toate programele revoluționare stângiste ale secolului trecut. Lumea înțelege de ce capitalismul nu este un sistem bun, însă nimeni nu vine cu soluții reale despre cum să îmbunătățim traiul oamenilor și să construim un sistem socio-economic stabil și echitabil. El, împreună cu alții, consideră că ideea de *revoluție* ar trebui gândită ca *reformă*

eficientă, în așa fel încât forțele stângii să fie concentrate într-un demers constructiv cu rezultate vizibile. O altă concepție despre temporalitate ar face tipul de gândire revoluționară demn de urmat și ne-ar oferi satisfacția utopiei în însăși lupta noastră zadarnică de a o obține. Vom încerca să arătăm cum o gândire de tip nihilist a utopiei este poate cea mai eficientă metodă de a pune în mișcare revoluția, și de asemenea cum o înlocuire a timpului istoric cu cel existențial ne poate ajuta să face trecerea de la simplul eveniment al revoltei la schimbarea adevărată pe care o aduce revoluția.

2. Nihilism, anarhie și revoltă

Prima etapă înspre revoluție a fost adeseori o atitudine distructivă la adresa vechii ordini sociale, care în Rusia secolului al XIX-lea a fost numită *nihilism*. Avem aici de a face cu revolta ca pură violență, un fel de catharsis al poporului care dorește să se elibereze de sub control. Caracteristica principală a nihilismului de acest tip este absența unui plan constructiv, se urmărește deocamdată doar deconstrucția, distrugerea tradiției, a ierarhiei și a valorilor, fără a pune nimic în loc. Aceste principii îl fac pe Serghei Neceaeu să afirme despre revoluționar: „El nu trebuie să ezite să distrugă orice poziție, orice loc, sau orice om din lumea aceasta.”¹ iar despre mișcarea sa: „Scopul nostru este teribila, totala, universală și nemiloasă distrugere.”² *Catehismul revoluționarului*, care se presupune că este scris de Neceaeu împreună cu Bakunin, a avut o influență mare în rândul nihilistilor și anarhiștilor vremii, dar și după, fiind preluat de liderul mișcării „Panterele negre” din Statele Unite, Eldridge Cleaver, ca un manual pentru înființarea societăților de acest gen.

Această viziune nihilistă seamănă cu cea pe care o întâlnim la un alt autor anarhist, Max Stirner, apropiat al lui Engels și Marx, care în lucrarea sa de bază, *Unicul și proprietatea sa*, spune: „Eu nu mi-am întemeiat viața pe nimic.”³ Există o diferență de nuanță foarte importantă aici, nu pe Nimic (auf das Nichts), ci pe nimic (auf nichts). De aici începe de fapt nihilistul, care distrugând fără rețineri tot ceea ce îi este antecedent, pornește cu o forță parcă extrasă din neant într-

un travaliu de a construi o lume fără constrângeri și fără compromisuri. Filosofia lui răsare din același hegelianism ca cea a lui Marx, însă merge într-o cu totul altă direcție și fondează ceea ce astăzi am putea numi anarho-individualism. Stirner a fost aspru criticat chiar și de Marx și Engels la vremea când a publicat, iar lucrarea de bază i-a fost chiar interzisă pentru o perioadă pentru radicalismul de care dădea dovadă.

În Rusia totuși, Ivan Turgheniev a fost cel care a popularizat cel mai mult nihilismul, prin personajul Bazarov, care ajunge un simbol în rândul tinerilor ruși ce doreau o schimbare, participând la numeroase revolte și chiar acte de terorism, culminând cu revoluția din 1917. Aceștia erau anti-tradiție, doreau distrugerea valorilor vechi, fapt ce a dus la neantul în care va cădea cultura rusă după victoria bolșevică, unde se vede clar incapacitatea oamenilor de a construi ceva fără a avea un fundament. Semnificativ pentru acest episod este pictura lui Malevich, *Pătratul Negru*, despre care pictorul spune: „Adevărata mișcare a ființei începe de la zero, în zero.”⁴ Mișcarea nihilistă rusă a fost adesea mai curând dogmatică și rebelă decât critică și sceptică, subjugată de imperativul negări cu orice preț, al acționării cu orice preț, nu contează dacă printre ruine și țândări.”⁵ Atitudinea nihilistă din acele vremuri, a cărei apogeu a fost asasinarea Țarului Alexandru al II-lea de către organizația teroristă Narodnaya Volya (Voința Poporului), a făcut posibilă prima revoluție socialistă din istorie. Neceaev este văzut și astăzi ca un bolșevic înaintea bolșevicilor, criticat de Marx însuși pentru „barracks comunism”, un tip de comunism descris ca fiind prea autoritar și birocratic.

Alți teoreticieni importanți ai nihilismului din Rusia vremurilor au fost Alexander Herzen și Mikhail Bakunin. Herzen, care este printre principalii gânditori asociați narodnicismului, susținea că nihilismul nu trebuie să fie „disperarea care duce la inacțiune”, și adaugă că deși acesta a dat personalități noi valoroase, „nu a generat principii noi.”⁶ El susținea ideile revoluționare care ar fi dus la emancipare ale poporului, însă nu era neapărat de acord cu distrugerea completă a valorilor tradiționale, păstrând un deosebit respect pentru cultura rusă. Spre deosebire de acesta, Bakunin care se proclama „fondator al

nihilismului și apostol al anarhiei”⁷ și spunea că: „Spiritul care distruge este în același timp spiritul care construiește.”⁸ Era de părere, la fel ca Neceaev, că o deconstrucție completă a valorilor vechi era absolut necesară, fie ele estetice, morale sau spirituale. Fiind conștient că nu va apuca vremurile în care societatea să fie pe deplin schimbată și omul emancipat, considera că misiunea lui de moment este distrugerea imediată, consecințele fiind plasate cu mult în viitor. Deși am putea spune că poziția anarhistă este una incompletă și care nu poate da rezultate reale, viziunea lui Bakunin a fost mai degrabă una precaută. El respinge ideea dictaturii provizorii a proletariatului a lui Marx, fiind contrară cu ceea ce se știa despre natura umană. Bakunin urmărea doar distrugerea vechii oridini, dar în scrieri, și el ca și Proudhon aveau în minte niște idealuri utopice cât se poate de coerente, cum ar fi federalizarea Europei, lucru care s-a și întâmplat mult mai târziu prin Uniunea Europeană.

Ca răspuns la întrebarea, ce se întâmplă a doua zi de după Revoluție, răspunsul dacă rămânem în etapa nihilistă este unul scurt, dar semnificativ: nimic. *Anarhia* revoltelor este acompaniată de nihilismul care le cauzează în primul rând. În nihilism ne lipsește scopul, după Nietzsche valorile devin „experimentale”, omul le asumă și le abandonează de la o zi la alta.⁹ Astfel, nu putem institui nimic nou dacă nu depășim poziția nihilistă de la care au plecat rușii. Această etapă este una de început, reprezintă mai degrabă o reacție adversă față de autoritatea instituită și dă naștere unor revolte fără succes dacă nu este depășită. Totuși, fiind atitudinea care ne pune pe drumul criticii, nu ne putem lipsi de ea, astfel că nihilismul și violența cu care acesta este amestecat în prima fază este necesară. Trebuie precizată că nu ne referim aici la violența fizică pe care încercau nihiliiștii și anarhiștii să o justifice, violentată trebuie să fie doar conștiința oamenilor supuși autorității abuzive pentru ca trecerea bruscă de la obediență la revoltă să se întâmple.

În cultura pop încă mai rezistă arhetipul nihilistului care rămâne blocat în faza distructivă a poziției lui filosofice. Alan Moore este autorul uneia din nenumăratele povești din spatele personajului Joker, care devine dintr-un comedian ratat care vrea doar să facă lumea să

râdă, un răufăcător nihilist și psihopat, care ne sperie poate cel mai mult atunci când spune că suntem la „o zi proastă distanță de a deveni ca el”, fiind gândit de fapt ca o oglindă a societății. Motivul râsului de aici poate fi asemănat cu concepția lui Bataille despre urmărirea unor scopuri moralmente înalte. În fața indiferenței universului asupra vieții omenești, contrar nihilistilor ce vedeau acest fapt ca fiind revoltător, el pune râsul, adică refuzul de a ne lua prea în serios în căutarea scopului final.¹⁰ Mai recentul film „Joker”, inspirat din *The Killing Joke* a lui Moore, ne arată același tip de personaj cu care suferim împreună și ale cărui fapte reprobabile le acceptăm, fiind acompaniate de propria furie. Și aici vedem cum izbucnește o revoltă socială a maselor împotriva celor bogați și puternici, motivul măștilor revoltaților fiind nelipsit. La fel ca *V for Vendetta*, filmul este o experiență cathartică, care ne eliberează de frustrarea inegalităților sociale și a slăbiciunii proprii în fața sistemului rigid și inuman în care trăim. Joker reprezintă doar revolta pur violentă, nu și revoluția, personajul detașându-se clar de orice luptă politică care ar fi dusă în numele unui bine superior, luptă pe care o ia în râs împreună cu orice altceva.

3. De la revoltă la revoluție

Această a doua etapă este una de trecere, în care vom încerca să facem distincția între simpla *revoltă*, înțeleasă ca eliberare violentă de sub autoritate, și revoluție, care aduce întradevăr o schimbare pe mai multe planuri și instituie o nouă organizare politică. Camus face această trecere începând tot de la nihilism. Pentru el atitudinea de revoltă este o poziție existențială pe care omul trebuie să o aibă în fața abuzului, în numele demnității umane. În continuarea eseului *Mitul lui Sisif*, el construiește argumentația plecând tot de la problema sinuciderii, mergând chiar mai departe și problematizând atitudinea distructivă a nihilistilor care doreau chiar uciderea celorlalți prin acțiuni teroriste pentru a-și îndeplini propriile scopuri. „Negația absolută nu este epuizată prin sinucidere. Ea nu poate fi epuizată decât prin distrugerea absolută, a ta și a celorlalți.”¹¹ Ca nihilist, nu poți

distruge îndeajuns, întotdeauna va mai rămâne ființă împotriva căreia trebuie să lupti (să o interoghezi, să o deconstruiești). Propria moarte ca sinucidere, atentat, etc. nu face decât să te extragă pe tine dintr-o lume unde lucrurile vor continua exact așa cum au rămas. Acest lucru poate constitui o motivație pentru păstrarea vieții, faptul că odată cu moartea lumea rămâne în ființare, în timp ce noi ne contopim cu neantul. „Însăși din această moarte renaște o valoare pentru care, poate, ar fi meritat să trăiești.”¹²

Camus rezumă atitudinea pe care omul trebuie să o aibă în fața autorității pentru a-și păstra demnitatea umană dar și pentru a fi în solidaritate cu ceilalți: „Eu mă revolt, deci noi suntem.”¹³ Nihilismul adaugă formulei lui Camus moartea revoltei: „Și noi suntem singuri.”¹⁴ Toți participăm la revoltă, însă fiecare pornind din propria subiectivitate. În această etapă nu suntem încă o comunitate în adevăratul sens al cuvântului, ci suntem o mulțime dispersată, care nu comunică, ci doar experimentează împreună. Mai apoi, „revolta în luptă cu istoria adaugă că în loc de a ucide și a muri pentru a produce ceea ce nu suntem, noi trebuie să trăim și să-i facem și pe ceilalți să trăiască pentru a crea ceea ce suntem.”¹⁵ Pentru a face trecerea cu adevărat de la revoltă ca simplu eveniment istoric, la revoluție, ca eveniment care schimbă cursul istoriei, trebuie să înțelegem diferit istoria în ansamblu. După Camus, „revoluția e inserția ideei în experiența istorică, pe când revolta e doar mișcarea ce duce de la experiența individuală la idee.”¹⁶

Același lucru îl înțelege Alan Moore prin *revelație*, pe care o aseamănă cu un fel de eveniment apocaliptic care pune capăt desfășurării istorice de până atunci și dă naștere unei noi ere. Acest lucru el dorește să îl facă chiar prin operele lui, care sunt menite să aducă „o *revelație*, un nou mod de a te uita la lucruri, ceva ce radicalizează complet noțiunile noastre de unde suntem, când suntem, ce suntem; așa ceva ar constitui un sfârșit al lumii într-un sens abstract, și totuși foarte real.”¹⁷ Această revenire a aceluiași în narațiunile revoluționare este simptomatică, și în defavoarea mișcărilor de eliberare, a devenit instrumentalizată de către consumerism care își livrează publicului propria critică alimentându-

se din însuși abuzul simbolic de care dă dovadă. Încă ni se vinde acea revoluție care acționează ca un catarsis asupra unor suflete dornice de justiție și libertate. Opera unui anarhist declarat ca Moore, *V for Vendetta*, creează nu numai un personaj, ci o filosofie întreagă. Această operă literară nu scapă de nihilism, fiind tot distrugere de dragul distrugerii, o vendetă personală a unui om care a fost rănit de un sistem brutal, rană care l-a făcut doar mai puternic decât sistemul pe care îl va doborî cu propriile forțe. Totuși, Moore a scris-o criticând punctual tendințe din politica britanică a vremurilor, cum ar fi conservatorismul exagerat și tendințele totalitare, iar influența pe care a avut-o această nuvelă grafică asupra mișcărilor anti-sistem din întreaga lume este totuși benefică. Partea negativă ar fi că dintr-o operă literară de protest, aceasta a ajuns un bun de consum, măștile lui Guy Fawkes fiind în vogă prin magazinele din întreaga lume mai mult datorită ecranizării decât nuvelei.

4. Existențialism, anarhism și revoluție

În *Fight Club* ni se prezintă același sistem artificial și absurd, anume cel din mediul corporatist, unde chiar Chuck Palahniuk a lucrat înainte să devină prozator. Revolta violentă, sângeroasă, carnală, ajunge singurul lucru rămas viu în societatea descrisă în carte. Corporatiștii alienați, incapabili de a găsi vreo satisfacție în munca total irelevantă pe care o fac sau în viețile personale caracterizate doar de un consumerism gol de conținut, își regăsesc umanitatea prin vătămarea corporală, își dezgroapă simțurile amorțite prin durere. Tyler Durden, într-unul din spectaculoasele discursuri ținute pentru membrii clubului, vorbește despre scopul omului modern: „We have no Great War. No Great Depression. Our Great War's a spiritual war... our Great Depression is our lives.” Revoluția poate fi văzută aici ca un fel de renaștere spirituală personală, deoarece renașterea socială a eșuat sau a întârziat să apară. Timpul istoric este înlocuit de timpul existențial. Această mutare pune responsabilitatea întreagă pe om, care nu mai trebuie să aștepte schimbarea de la nivel social sau istoric

pentru a-și depăși condiția, așa cum se propune în istoricismul de tip marxist, ci ia în mâinile proprii atitudinea revoluționară.

Pentru o înțelegere diferită a temporalității, ideea de timp existențial o putem lua din filosofia escatologică a lui Berdiaev. Acesta distinge trei tipuri de temporalitate: timpul cosmic, cel mai obiectiv și la care nu avem acces, timpul istoric, care ține de evenimentele ce se petrec strict din punct de vedere uman, și timpul existențial, care este cel mai subiectiv și are legătură cu profunzimea experienței umane.¹⁸ La fel ca în *Fight Club* și în opera lui Moore, el leagă experiența existențială de trăirea spirituală, și spune că doar așa este posibil să gândim un așa-zis sfârșit al lumii. Sfârșitul lumii va fi astfel doar sfârșitul acestei lumi și apariția unei epoci noi. Mișcarea de revoluție, adică încheierea unui ciclu din istoria omenirii, este posibilă doar dacă încetăm să ne mai raportăm la timpul istoric care are doar o singură direcție, și trecem în planul existențial. Acest fapt ce permite apariția unui eveniment cu adevărat revoluționar, adică care încheie un ciclu al umanității.

În *Fight Club* se imaginează și o lume post-civilizațională care va urma după Project Mayhem¹⁹, o lume sălbatică dar liberă, un fel de întoarcere la natură. Acest ideal seamănă cu cel al lui Stirner, care spune: „vom redeveni atunci ca sălbăticiunile pădurii și florile câmpului” – dacă Dumnezeu moare, omul redevine animal.²⁰ Acest peisaj este descrierea perfectă a unei stări de anarhie care ar urma unei revolte de tip nihilist. Dacă însă păstrăm înțelegerea existențială a temporalității, putem trece în această etapă de la anarhie, înțeleasă ca simplă stare de haos, la anarhism, ca ideologie care propune niște schimbări și reforme clare. Această dialectică între anarhie și anarhism se poartă în serialul TV *Mr. Robot*, inspirat în principal din *Fight Club*, care urmărește să continue problematizarea revoluției începută acolo. Dialectica se poartă ca un conflict interior al personajului cu două personalități: Mr. Robot, un anarhist care vrea să distrugă sistemul prin metode violente și Elliot, un reformist, care vrea să obțină schimbarea în moduri pașnice. Desfășurarea serialului urmărește obținerea unei sinteze între aceștia, care la nivel filosofic se traduce în temperarea impulsului distructiv și evaluarea consecințelor

mai puțin plăcute ale revoluției. În acest serial vedem ziua de după revoluție, zi în care Elliot conștientizează câtă distrugere au provocat acțiunile pe care încearcă, spre final, să le oprească, criticându-și propria ideologie. Serialul în parafrazează pe George Orwell pentru a descrie atitudinea căpătată de Elliot: „Maybe wars aren't meant to be won, maybe they're meant to be continuous.”²¹

Anarhismul, ca ideologie ce pornește din nihilism, este singura ideologie care scapă de fapt capcanei ideologice, pentru că aceasta se auto-sabotează mereu și se autodistruge în primul moment de după revoluție. „E aici o contradicție, spune Proudhon, ca guvernul să poată fi vreodată revoluționar, și acesta din simplul motiv că e guvern.”²² Anarhismul este singura ideologie care este în același timp anti-ideologică. Marx și Engels foloseau termenul de ideologie pentru a critica sistemele cu care nu erau de acord, Popper folosește mai apoi termenul de ideologie împotriva marxismului. Nici capitalismul și nici comunismul nu au scăpat de această etichetă, și ambele fac eforturi de a ne explica de ce ideologia este un lucru rău și de evitat, căzând imediat în propria capcană și devenind ideologice. Deși avem aici un deficit de limbaj, vom încerca să dăm o explicație. Răspunsul la întrebarea: „Ce se întâmplă după revoluție?” este de fapt, revoluția se întoarce împotriva ei înseși, adică se autodistruge. Anarhismul este o doctrină care luptă împotriva ierarhiilor ca structuri de putere, ori tocmai punerea anarhismului ca doctrină câștigătoare ar face ca acesta să devină opresiv și să nu mai fie anarhism. Nu putem avea lideri de revoltă, revoluție sau stat anarhiști. Din această cauză Bakunin spune că singura lui menire este aceea de a distruge. Anarhismul poate să supraviețuiască doar în critică, acesta are ca mecanism de auto-prezervare faptul că el nu poate să ajungă „la conducere”.

Ca atitudine în fața puterii, anarhismul înseamnă pur și simplu scepticism, lucrul care ar trebui valorificat cel mai mult într-o societate democratică. Faptul de a pune la îndoială puterea și ierarhiile existente (lucru pe care îl face Chomsky de exemplu, folosindu-se de propria poziție privilegiată de profesor la MIT) nu numai că este un lucru de bun simț și un instrument de corectare al derapajelor puterii, dar este și foarte ușor de pus în practică. Prin aderența totală la idealismul principiilor sale, revoluționarul poate să atragă mult

suport, însă există riscul ca a doua zi după revoluție, acesta să se întâlnească cu lipsa de fundament a principiilor sale, rămasă a nihilismului care i-a alimentat viziunea de la început. De fapt, anarhismul, prin citirea tuturor relațiilor interumane ca fiind relații de putere (în sens foucauldian, al micro-fizicii puterii), stă la baza organizării sociale ca drept al celui mai puternic asupra celor mai slabi. Alan Moore spune că lumea este într-o stare de anarhie și că cel puternic doar impune ideea că anarhia nu ar exista²³. Această afirmație este în acord cu concepția din relațiile internaționale a anarhiei dintre state, care stă la baza paradigmelor realiste și liberale. Abia după ce acceptăm acest fapt putem să ne dăm seama cine s-a impus deasupra acestei anarhii și a consolidat ordinea temporară, desigur urmărindu-și propriul interes. Un anarhist trebuie să fie primul care să își dea seama de faptul că puterea unui stat de pildă nu este instituită printr-un soi de drept divin, ca în vechile paradigme, iar această realizare ar trebui să constituie punctul de plecare al criticii. De asemenea, un anarhist va fi precaut în folosirea propriei puteri, deoarece atunci când acesta are prea multă, riscă să nu mai fie anarhist, adică să nu mai fie critic.

Anarhismul ca ideologie propune implicare totală și directă a cetățeanului în treburile publice, lucru ce poate părea inconvenabil. Revoluțiile eșuează pentru că oamenii nu își asumă răspunderea în totalitate, pe când anarhismul face tocmai ca responsabilitatea să pice pe umerii fiecăruia, și mai mult, este văzut ca o doctrină ce îndeamnă la acțiune. Singura dată când o societate ar putea să fie anarhistă ar fi atunci când fiecare cetățean participă în mod direct la luarea deciziilor și când fiecare om își are în propriile mâini destinul, fiind capabil să își reprezinte interesele. Această utopie, împărtășită și de comunism, va rămâne doar asta, iar în timp ce triumfătorii dezbaterii din Prima Internațională, comuniștii, care aveau ca prim pas în crearea utopiei pe pământ „dictatura proletariatului”, vor rămâne blocați în acest prim pas, anarhiștii care au pierdut locul în internațională au dat dovadă de precauție și nu au căzut în ispita puterii. Idealul Internaționalei a fost pierdut atunci când Marx și Engels i-au înlăturat pe Prudhon și Bakunin, comunismul fiind doar o altă ideologie care a dat naștere acelorași inegalități în drepturi și sisteme opresive împotriva cărora

acesta voia să lupte. Eșecul stângii moderne poate fi pus pe seama victoriei de atunci a comuniștilor, care înlăturând partea anarhistă care punea accentul pe eliberarea omului în primul rând, au instaurat totalitarisme la fel de abuzive ca regimurile cu care luptau.

5. Revoluția simulată

Un lucru este de netăgăduit, omul încă manifestă o dorință pentru revoluție, atât doar că această dorință a fost conectată la marele „simulator de scenarii” care este consumerismul. Facilitată de tehnologia prezentului este apariția pe ecran a revoluțiilor la care suntem chemați să participăm, aceasta fiind însă *simptomatică* pentru o societate care și-a înnăbușit revoluțiile reale, ce se întorc ca un refulat. Revoluția se întoarce înapoi în societate prin povești și opere de artă, adică prin simulacre ale revoluției reale. Nu putem, deci, să vorbim despre dispariția revoltei din oameni ca stare de spirit, sistemul nu a reușit să facă asta. În schimb, consumerismul a apropiat revolta ca instrument prin care să se alimenteze, transformând-o în bun de consum. Există aici un celebru exemplu al mașinii Volkswagen Beetle, care dintr-un simbol al contraculturii hippie, una din cele mai critice mișcări la adresa consumerismului, a ajuns unul din cele mai bine vândute autoturisme din SUA.²⁴ În ziua de astăzi, revoluția la fel ca orice altă orientare politică, ni se vinde ca un bun de consum, prin filme și articole vestimentare ajungând parte din cultura pop. Se produce aici o apropiere a vocilor critice de către capitalism, iar capitalismul și anti-capitalismul ajung să coexiste, atitudinea revoluționară contribuind astfel la însuși sistemul cu care afirmă că luptă.

Revolta nu mai are sens, în mod ironic, am depășit chiar și lumea descrisă de Orwell în 1984. Acolo, Winston se revolta în fața unei camere de filmat aflată deasupra tele-ecranului, cameră care îi sesiza orice mișcare și comportament. Acea revoltă avea sens, deoarece era o revoltă privită de o autoritate care mai târziu, avea să-i facă rău. În ziua de azi, revolta noastră se desfășoară în fața unui ecran rece și indiferent, la care oricât am țipa, acesta doar transmite mai departe.

Nimic nu mai poate fi incriminatoriu, totul este oricum permis, iar orice fel de adevăr neplăcut despre latura noastră revoltată, extremistă, ni se va vinde înapoi în noul film sau serial pe care îl vom viziona, care va fi exact pe gustul nostru. Tehnologia permite ca orice fel de date despre noi să ajungă în mâinile corporațiilor, care prosperă alimentându-se cu dorințele noastre distructive despre ele. În această lume, revoluția este de vânzare, și cu cât este mai mare cererea, cu atât sistemul pe care îl critică devine mai puternic.

Acest lucru face ca lupta împotriva sistemului să fie fără sens, astfel că observăm cum nihilismul înglobează toată societatea din ziua de azi. Nihilismul terorismului este minor în comparație cu indiferența nihilistă a societății în ansamblu căreia pare să nu îi pese de câțiva oameni care se aruncă în aer în numele unor principii nefondate. Orice revoluție s-ar face, pare că sistemul supraviețuiește mereu, că totul își urmează cursul. În sala de cinema sau în fața ecranului, trăim revoluții continue, care ne animă sufletul dar ne prelungesc starea catatonică. În realitate, revolta și protestul sau terorismul și revoluția au fost subsumate ideologiei capitalismului globalizat, care le acceptă pe primele ca fiind „drepturi democratice”, pe ultimele ca fiind dezastre care servesc drept pretexte pentru războaie economice.²⁵

Nihilismul postmodern ce apare în filosofia lui Baudrillard indică către această neputință a noastră de a mai schimba ceva printre multitudinea de simulacre care constituie societatea puternic tehnologizată și digitalizată a prezentului, ce permite multiplicarea la infinit a simbolurilor. Adevărul ca simulacru arată de fapt că nu a existat niciodată adevăr. „Simulacrul nu este niciodată ceea ce ascunde adevărul – adevărul este cel care ascunde faptul că nu există niciunul. Simulacrul este adevărat.”²⁶ Doar revoluția televizată și vândută mai este reală, cea din stradă fiind cu totul anulată, un spectacol filmat și difuzat în direct.²⁷ Apare întrebarea dacă mai este loc de o revoluție reală printre atâtea revoluții care deja sunt transmise de mass-media în fiecare zi. Avem impresia uneori că întreaga planetă este în flăcări, vedem zilnic proteste masive peste tot pe glob, și cu toate acestea ne pare în același timp că nimic nu se schimbă cu adevărat. În poemul *The Revolution Will Not Be Televised*, Gil Scott-Heron spunea că adevărata

revoluție nu va fi una televizată, un simplu program TV care se pierde printre altele, ci va implica direct pe toată lumea. Noi vedem cum pe toate ecranele revoluția deja se întâmplă, ba chiar pare că se întâmplă exclusiv la televizor, fiind transformată complet într-un spectacol, nouă rămânându-ne doar să fim spectatori.

6. Revoluție și utopie

Nietzsche este poate autorul care a pus cel mai mult în mișcare istoria folosind negativitatea. E de părere că „Nihilismul nu este o cauză, ci doar logica decadenței.”²⁸ Nihilismul complet distruge alături de valori și locul pe care îl ocupau, este activ, oferă o „potență sporită a spiritului.”²⁹ Nihilismul lui Nietzsche este unul trecut prin toate etapele descrise mai sus, el se vrea a fi unul creator, pozitiv, și activ. Pe urma lui merg autorii existențialiști când vorbesc despre crearea de sens, despre constituirea esenței după ce ne trezim „aruncați în lume”, în existență. Voința de putere va fi singurul reper după distrugerea moralității bine-rău, și deși în alt fel, puterea devine conceptul central după care se ghidează și anarhismul, iar studierea relațiilor de putere este scopul principal al anarhistului modern. După Nietzsche, supraomul este cel care poate să „exprime maxima concentrare de voință de putere și care acceptă eterna reîntoarcere a lucrurilor.”³⁰ Această eternă reîntoarcere nu este alta decât mișcarea de revoluție care fiind circulară, ne aduce mereu în același punct al revoluției, și totuși face în același timp istoria să avanseze.

Ce leagă concepția lui Nietzsche de ideea de revoluție este desăvârșirea acestui nihilism pozitiv: „să gândim [...] existența, așa cum e, fără a sfârși în ceva: << eterna reîntoarcere>>. [...] Desăvârșirea nihilismului cere gândirea eternei reîntoarceri.”³¹ Cu o recuperare a sensului originar al revoluției, ca mișcare circulară în jurul unui punct fix, putem să înțelegem că ideea de revoluție nu semnifică decât întoarcerea în poziția originară. Astfel, răspunsul la întrebarea: „Ce se întâmplă după revoluție?” merită o adăugire, nu se întâmplă nimic, mai exact, nimic nou. Ne vom întoarce mereu în punctul zero, guvernul

va înceta să fie revoluționar din momentul în care va prelua puterea, anarhismul acestuia va înceta să fie anarhism, noua construcție a societății va începe, iar nihilismul se va muta din nou în opoziție. Aceasta este natura revoluției, iar orice dezamăgire a noastră față de revoluțiile care s-au succedat de-a lungul timpului constă în faptul că pierdem din vedere caracterul lor esențial de noduri în circularitatea istoriei.

Putem să spunem că punctul central al mișcării de revoluție ar fi *utopia*, în jurul căreia gândim dar la care nu ajungem niciodată. După Ricoeur, utopia este plasată în afara lumii, într-un așa zis „nicăieri”³², deci înafara istoriei, dar ea ne poate spune ceva despre felul cum să ne ghidăm acțiunile. După revoluție, nu suntem nici mai aproape, nici mai departe de utopie, *astfel că nimic nu a avut nicun rost*, însă putem observa cum aceasta ne-a definit mișcarea tot timpul, fără ca noi să ne dăm seama de acest lucru până când nu ne-am întâlnit cu începutul. Viitorul utopic nu există, utopia se află înafara acestei lumi, iar aceasta trebuie să servească drept ghid al acțiunilor noastre în punerea în mișcare a istoriei. Orice revoluție pornește din *nihilism*, are la bază voința de putere și dorința de distrugere a valorilor, și ea se întâlnește la sfârșit cu același nihilism care i-a dat naștere, observă cum pune în funcțiune aceleași autorități pe care le-a criticat, aceleași structuri pe care le-a dărâmat. La vederea acestora, un nou nihilism se naște, iar mișcarea de revoluție începe din nou, aceasta fiind desăvârșirea nihilismului.

Putem merge și mai departe cu acest model, înțelegând istoria după modelul de spirală dialectică așa cum apare ea la Hegel. Astfel, este posibilă integrarea rolului negativului reprezentat de gânditorii nihilști precum Bakunin în desfășurarea istoriei. Conceptul de *Aufheben* reprezintă mișcarea istorică în care teza este negată dar în același timp păstrată, prin punerea ei în contradicție cu antiteza care este critică.³³ În urma acestei mișcări se obține sinteza, care are nevoie de etapa negativă ca să existe. În viziunea prezentată aici despre istorie, încheierea unui ciclu prin desăvârșirea nihilismului este mișcarea pe verticala spiralei. Gravitarea în jurul ideii utopice poate fi asemănată cu concepția hegeliană asupra tendinței dialecticii de a se

îndrepta spre o întregire, înțeleasă ca depășire care păstrează lucrul pe care îl depășește.³⁴

Întorcându-ne la Žižek, un hegelian convins, putem observa în apologia atitudinii revoluționare pe care el o face, aceeași concepție a temporalității și a dialecticii prezentată aici. „Într-o străpungere autentic revoluționară, viitorul utopic nu este pur și simplu pe deplin realizat, prezent, nici pur și simplu evocat ca o promisiune îndepărtată, care justifică violența prezentă – mai degrabă, e ca și cum, printr-o suspendare unică a temporalității, prin scurtcircuitul dintre prezent și viitor, ne este permis – ca prin minune –, pentru o scurtă perioadă, să acționăm *ca și cum* viitorul utopic este (nu în întregime aici, dar) deja prezent, gata să fie luat în posesie.”³⁵ Alt lucru pe care l-am arătat este că în temporalitatea de tip istoric, nu putem aștepta vreun sfârșit al lumii, acesta fiind posibil cu adevărat doar în timpul existențial, pe care și Žižek îl sesizează când spune: „[...] suntem deja liberi în lupta noastră pentru libertate, deja fericiți în lupta noastră pentru fericire”³⁶.

7. Concluzie

Unificând toate aceste puncte de vedere, putem să gândim nihilismul ca pe o etapă normală în desfășurarea istorică, acesta fiind partea negativă și critică a discursului în ansamblu. Utopia care direcționează istoria ne oferă punctul central după care se ghidează mișcarea de revoluție, iar desăvârșirea nihilismului ajunge să fie chiar reîntoarcerea în punctul originar și începerea unui nou ciclu istoric. Pentru a nu repeta același ciclu mereu și a fi în stare să avansăm totuși, avem nevoie de un tip de temporalitate care nu se află pe axa obișnuită a timpului istoric, astfel că timpul existențial este cel care face loc revoluției să se întâmple, fiind timpul care ne leagă mereu de utopie și de idealurile ce ne coordonează.

Această înțelegere a conceptului de revoluție, în interpretarea lui Volpi la Nietzsche o putem echivala cu eterna reîntoarcere, la Moore apare ca revelație apocaliptică, iar la Žižek este sesizabilă în diferențierea pe care o face el între reîntoarcere și repetiție. „Prin

urmare, *a-l repeta* pe Lenin *nu* înseamnă o *reîntoarcere* la Lenin – *a-l repeta* pe Lenin înseamnă să acceptăm că „Lenin e mort”, că soluția lui particulară a eșuat, a eșuat chiar îngrozitor, dar că a existat o scânteie utopică ce merită salvată.”³⁷ Această „scânteie utopică” este exact punctul unde se scurtcircuitează istoria și prin trăirea existențială ne apare eternitatea utopiei.

Pentru că de la început ne-a interesat ce se întâmplă imediat după revoluție, pentru a afla răspunsul ne putem uita chiar în imediat, adică în ne-mediat, în acea buclă a istoriei care conține în ea toată eternitatea și care este momentul revoluționar. Dacă păstrăm doar o perspectivă pur istorică asupra mișcărilor revoluționare, vom vedea doar eșecul lor, însă după Camus, o revoluție trebuie să însemne inserția ideii în experiența istorică, adică introducerea unui element etern într-o lume a muritorilor. Astfel, după revoluție rămân ideile pentru care aceasta a luptat, iar tot ce putem spera este ca aceste idei utopice venite de nicăieri să ajute la îmbunătățirea vieții aici pe pământ, traducându-se în reforme eficiente.

Note

¹ Serghei Neceaev, *The Revolutionary Catechism*, cap. “The Relations of the Revolutionary toward Society”,

<https://www.marxists.org/subject/anarchism/nechayev/catechism.htm> 13

² Serghei Neceaev, *The Revolutionary Catechism*, cap. “The Attitude of the Society toward the People”, 24.

³ Franco Volpi, *Nihilismul* (Iași: Editura Institutul European, 2014), 56.

⁴ Kazimir Severinovich Malevich, *Kazimir Malevich: Suprematism* (Houston, Texas: Drutt, Matthew, Menil Collection, 2003).

⁵ Franco Volpi, *Nihilismul*, 64.

⁶ Franco Volpi, *Nihilismul*, 68.

⁷ Franco Volpi, *Nihilismul*, 66.

⁸ Franco Volpi, *Nihilismul*, 66.

⁹ Franco Volpi, *Nihilismul*, 96.

¹⁰ Troy M. Bordun, *Georges Bataille, Philosopher of Laughter*, Modern Languages and Literatures Annual Graduate Conference, <https://ir.lib.uwo.ca/cgi/viewcontent.cgi?article=1000&context=mllgradconf>

erence, 3.

¹¹ Albert Camus, *Omul revoltat* (Arad: Ed. Sophia, 1994), 15.

¹² Albert Camus, *Omul revoltat*, 15.

¹³ Albert Camus, *Omul revoltat*, 32.

¹⁴ Albert Camus, *Omul revoltat*, 100.

¹⁵ Albert Camus, *Omul revoltat*, 120.

¹⁶ Albert Camus, *Omul revoltat*, 120.

¹⁷ Matthew De Abaitua, "Alan Moore Interview", *Harry Bravado. Bits of Matthew De Abaitua*, 10/01/2011

<http://www.harrybravado.com/articles/alan-moore-interview/>

¹⁸ Nikolai Berdiaev, *Încercare de metafizică eshatologică* (București: Ed. Paideia, 1999), 226.

¹⁹ În engleză însemnând haos, dar inițial însemna schilodire sau desfigurare.

²⁰ Franco Volpi, *Nihilismul*, 59.

²¹ Sam Esmail (Director), "eps2.8_hidden-process.axx", *Mr. Robot*, Writer Kor Adana & Randolph Leon, USA Network, 2016.

²² Albert Camus, *Omul revoltat*, 120.

²³ Margaret Killjoy, "Mythmakers & Lawbreakers – Alan Moore on Anarchism", Margaret Killjoy, February 11, 2009, <http://birdsbeforethestorm.net/2009/02/mythmakers-lawbreakers-alan-moore-on-anarchism/>

²⁴ Josheph Heath, Andrew Potter, *The Rebel Sell* (Chichester: Capstone Publishing Limited, 2005), 5.

²⁵ Vezi evenimentele de la 9/11 și cum a fost folosit pentru a începe războiul din Irak, primul război 100% televizat, atentat care paradoxal a dus la întărirea hegemoniei SUA prin NATO.

²⁶ Jean Baudrillard, *Simulacre și simulare* (Cluj-Napoca: Ed. Idea, 2008), 5.

²⁷ Vezi Revoluția din 1989 din România, care s-a încheiat cu transmisiunea executării dictatorului la Televiziunea Română.

²⁸ Franco Volpi, *Nihilismul*, 93.

²⁹ Franco Volpi, *Nihilismul*, 104.

³⁰ Franco Volpi, *Nihilismul*, 108.

³¹ Franco Volpi, *Nihilismul*, 106-107.

³² Paul Ricoeur, *Lectures on Ideology and Utopia*, (New York: Columbia University Press, 1986), 17.

³³ Lloyd Spencer, Andrzej Krauze, *Hegel for Beginners*, cap. "Aufhebung or Sublation" (Icon Books, 1996)

<https://www.marxists.org/reference/archive/hegel/help/easy.htm>

³⁴ Lloyd Spencer, Andrzej Krauze, *Hegel for Beginners*.

³⁵ Slavoj Žižek, *Repetându-l pe Lenin* (Cluj-Napoca: Ed. TACT, 2013), 79

³⁶ Slavoj Žižek, *Repetându-l pe Lenin*, 79-80.

³⁷ Slavoj Žižek, *Repetându-l pe Lenin*, 95.

Bibliografie

Baudrillard, Jean. 2008. *Simulacre și simulare*. Traducere de Sebastian Big. Cluj-Napoca: Ed. Idea.

Berdiev, Nikolai. 1999. *Încercare de metafizică eshatologică*. Traducere de Stelian Lăcătuș. București: Ed. Paideia.

Bordun, Troy M. 2013. *Georges Bataille, Philosopher of Laughter*. Modern Languages and Literatures Annual Graduate Conference, https://ir.lib.uwo.ca/cgi/viewcontent.cgi?article=1000&context=mllgrad_conference

Camus, Albert. 1994. *Omul revoltat*. Traducere de Ligia Holuță. Arad: Ed. Sophia, Arad.

De Abaitua, Matthew. 2011. "Alan Moore Interview". *Harry Bravado. Bits of Matthew De Abaitua*, 10/01/2011 <http://www.harrybravado.com/articles/alan-moore-interview/>
Heath, Joseph, Andrew Potter. 2005. *The Rebel Sell*. Chichester: Capstone Publishing Limited.

Killjoy, Margaret. 2009. "Mythmakers & Lawbreakers – Alan Moore on Anarchism". *Margaret Killjoy*, February 11. <http://birdsbeforethestorm.net/2009/02/mythmakers-lawbreakers-alan-moore-on-anarchism/>

Malevich, Kazimir Severinovich. 2003. *Kazimir Malevich: Suprematism*. Houston, Texas: Drutt, Matthew, Menil Collection.

Neceaev, Serghei. 1869. *The Revolutionary Catechism*. <https://www.marxists.org/subject/anarchism/nechayev/catechism.htm>

Proudhon, Pierre-Joseph. 2012. *Despre principiul federativ*. Traducere de Monica Luiza-Dobre. Iași: Ed. Universități „Alexandru Ioan-Cuza”.

Ricoeur, Paul. 1986. *Lectures on Ideology and Utopia*. New York: Columbia University Press.

Spencer, Llyod, Andrzej Krauze. 1996. *Hegel for Beginners*. Icon Books. <https://www.marxists.org/reference/archive/hegel/help/easy.htm>

Volpi, Franco. 2014. *Nihilismul*. Traducere de Teodora Pavel. Iași: Ed. Institutul European.

Zizek, Slavoj. 2013. *Repetându-l pe Lenin*. Traducere de Mircea Vlad. Cluj-Napoca: Ed. TACT.